

С Т А Н О В И Щ Е

За дисертационния труд на **Ирина Викторовна Емелянова**
на тема: „ОТНОШЕНИЕТО КЪМ ЛЪЖАТА ПРИ ДЕВЕТ-ДЕСЕТ
ГОДИШНИТЕ ДЕЦА С РАЗЛИЧНО РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНА
ИНТЕЛИГЕНТНОСТ” за присъждане на образователната и научна степен
„ДОКТОР”

Изготвил становището: Проф. д-р РУМЯНА БОЖИНОВА

Избраната от Ирина Емелянова тема е насочена към изучаване на личностното развитие на детето в ранната училищна възраст по отношение на нравственото му формиране във връзка с равнището на неговата социална интелигентност. Това предполага разкриване на съществени закономерности на процеса на социализация на детето, на овладяването на обществено значими норми на взаимодействието с другите.

Специално трябва да се отбележи, че извеждането на подобни закономерности представлява специален научен интерес, и едновременно с това то е от съществено значение за психологичната и педагогическата практика – дава възможност за подкрепяне на позитивното личностно развитие и поведение на детето, а също за осъществяване на необходими поведенчески корекции. Всичко това определя научната и практическата дисертабилност на избраната от докторантката тема.

Дисертацията е разработена в рамките на 194 страници. Илюстративният материал включва 58 таблици и 46 фигури. Цитирани са 148 източника, 120 от тях са на кирилица и 28 на латиница. Трудът съдържа три глави, увод, изводи и заключение. Като структура и изложение той е в съответствие с емпиричния характер на приложеното изследване и води до пълноценно отразяване на изследователския процес и постигнатите резултати. Заслужава да се подчертае и доброто съотношение между обема на отделните части от дисертацията,

при което изложението на резултатите е в центъра на вниманието т.е. има своето приоритетно място.

В *първа глава* докторантката въвежда основните за дисертационното изследване променливи, утвърдените концепции на третирането им. Специално място е отделено на психичното развитие в началната училищна възраст, на разбирането за лъжата и нейната проява в детска възраст, социалната ѝ база, на «социалната интелигентност» и нейните особености при децата.

Много добро впечатление прави широката осведоменост на Емилянова по дискутираните в тази част проблеми, включително межкултурните различия в третирането им. С подчертана значимост са изведените в края на главата изводи, които в синтезиран вид, ясно представят теоретичните предпоставки на изследването.

Втората глава от дисертацията е ориентирана към представяне на постановката и дизайна на изследването. Основната цел на изследването, съгласно предложената формулировка, е да се изучи връзката между отношението към лъжата и различните равнища на развитие на социална интелигентност при децата от начална училищна възраст. Тя и изведените седем частни хипотезите, ясно очертават отделните аспекти на изследването (изучаване на основните променливи и връзката между тях, възрастовите и половите различия).

Избраният дизайн гарантира целесъобразното провеждане на проучването. Заслужава специално да се подчертае, логитюдният характер на планираното изследване и съответно реализирането му в индивидуален план, в два последователни етапа (на децата на 7-8 години и по-късно втори път, когато са на 8-9 години), а също включеният експериментален подход. Това, както и подчертаната прецизност в избора и прилагането на изследователските методи са от съществено значение за качеството на получените резултати.

Изследването се основава на методи, ориентирани към определяне на равнището на развитие на морално-нравствените съждения на децата по отношение на лъжата: Клинична беседа (с използване на разказите на Ж.Пиаже) насочена към определяне равнището на развитие на морално - нравствените съждения и методика «Мотив за лъжа» (Екман П., Гармаев А.), насочена към изясняване на доминиращия мотива за лъжа. Приложени са и методи ориентирани към определяне равнището на развитие на социалната интелигентност на Дж. Гилфорд и М. Саливан.

Резултатите от изследването са представени и обсъдени в трета глава на дисертацията. Тенденциите по отношение на изучаваните явления са изведени основно на базата на сравнение на средни величини, корелационен и честотен анализ. Изложението в тази част е много добре структурирано. Ясно, подробно и коректно са представени статистически доказаните закономерности. Те са подходящо илюстрирани. Следваната логика при представяне на резултатите дава възможност достатъчно обосновано да се изложи проверката на издигнатите хипотези, да се разкрие: 1) Способността на децата на 9-10 години за разбиране на понятието лъжа; 2) Отношението към лъжата в зависимост от социалната интелигентност на децата; 3) Доминиращите мотиви за лъжата; 4) Мотивите в зависимост от социалната интелигентност; 5) Равнището на социална интелигентност в конкретната възраст; 6) Половите различия по отношение на изучаваните променливи; 7) Връзката между социалната интелигентност и морално-нравствените съждения на децата.

Синтезирането на получените от изследването резултати, както и тяхната цялостна интерпретация са представени в изведените в края на изследването **изводи**. В тях докторантката подробно коментира всяка от установените закономерности, сравнява ги с резултатите от други подобни изследвания. По този начин тя успява да представи цялостна картина на констатираните тенденции по отношение на изучаваните явления и промените, които те претърпяват във възрастов план 7 – 10 години.

Работата добива цялостен вид с представеното в края на дисертацията **заключение**, което освен излагането на обобщаващо виждане за изследването и резултатите от него, очертава и възможната им практическа приложимост, както и перспектива за бъдещи изследвания в конкретната област.

Едновременно с посочените по-горе достойнства, заслужава да се отбележи, че предложеният дисертационен труд впечатлява с цялостната си изграденост и завършеност. В заключителната част се съдържат отговорите на поставените в началото въпроси, очертани са възможности за бъдещи проучвания, видима е включително социалната значимост на изведените тенденции и регулативни аспекти в нравственото развитие на детето. Положително впечатление създава също подходящия научен стил и език на изложението.

Научните приноси на дисертацията могат да бъдат открити в няколко основни насоки:

1. Обогатена е представата за лъжата като поведенческа проява на детето от началната училищна възраст, отличаваща се с полови различия и специфична възрастова динамика. Конкретният феномен е анализиран в неговата комплексност.

2. Допълнена е преставата за социалната интелигентност като личностна характеристика, която търпи определено развитие при децата между 7 и 10 години.
3. Установено е наличие на съществена връзка между равнището на социална интелигентност и отношението към лъжата на детето между 7 и 10 години. Доказано е, че развитието на социалната интелигентност имплицитно се отразява върху отделни аспекти на поведението, каквото е лъжата.
4. Адаптиране на методи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предложеният от **ИРИНА ВИКТОРОВНА ЕМЕЛЯНОВА** дисертационен труд на тема: “ОТНОШЕНИЕТО КЪМ ЛЪЖАТА ПРИ ДЕВЕТ – ДЕСЕТ ГОДИШНИТЕ ДЕЦА С РАЗЛИЧНО РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ” представя автора като високо компетентен специалист в областта на психологията, с много добра теоретична и методологична подготовка и умение за поставяне и провеждане на сериозни емпирични изследвания. Специално трябва да се подчертае ориентацията ѝ към подчертано значими от научна и приложна гледна точка проблеми в областта на психология на развитието.

Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му. Посоченото по-горе ми дава основание с убеденост да гласувам за присъждането на **ИРИНА ВИКТОРОВНА ЕМИЛЯНОВА** образователната и научна степен „Доктор” по направление „Психология”.

11. 09. 2020 г.

Проф. д-р Румяна Божинова